

Asia: VN/727/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Esitys Opetushallituksen yhteyteen erillisyksiköksi perustettavasta Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksesta perustuu hallitusohjelmaan. Palvelukeskus edistäisi työikäisen väestön osaamisen kehittymistä ja osaavan työvoiman saatavuutta ja sen toiminta tukisi osaltaan kohtaanto-ongelmien lieventämistä, työllisyysasteen nostoa ja elinkeinojen kehittämistä.

Palvelukeskuksen toiminnalla pyritään vaikuttamaan asioihin, jotka on Pohjois-Karjalassakin tunnistettu suuriksi tulevaisuuden haasteiksi. Yhtenä keskeisenä vastauksena tällaisiin haasteisiin ovat työhön liittyvät, lyhyemmät aikuiskoulutusmahdollisuudet - käytännössä jatkuva oppiminen. Tehtäväkentällä, jolle palvelukeskus tulisi, on siis nähtävissä selkeä tarve toimenpiteille. Valtakunnallisen tason koordinaatio- ja tukitoiminta ei kuitenkaan saa merkitä alueellisten tarpeiden ja vaikutusmahdollisuuksien huomioimisen pienenemistä tai keskittymistä erityisesti tiettyjen alueiden tarpeiden huomioimiseen. Ylhäältä käsin ohjattu toiminta ei välttämättä kykene myöskään vastaamaan alueen tarpeisiin nopeasti ja ketterästi. Alueilla tapahtuva toiminta on tärkeää asetettuihin tavoitteisiin pyrittäessä.

Palvelukeskuksen perustamisen konkreettisenä tavoitteena on palvelujärjestelmän uudistaminen siten, että työikäisen väestön osaamisen kehittäminen olisi aikaisempaa tiiviimmin kytköksissä työelämän tarpeisiin sekä alueiden elinkeinojen ja elinvoiman kehittämiseen ja uusintamiseen. Tässä tavoitteessa onnistuminen on varmistettava tavalla tai toisella. Tavoite tarkoittaa myös sitä, että kyse ei ole vain yksilöistä ja heidän osaamisestaan vaan myös osaavan työvoimaan kysynnästä. Näin ollen palvelukeskuksen avulla haetaan ratkaisuja haasteisiin, jotka ovat luonteeltaan hyvin aluesidonnaisia. On tärkeää tunnistaa, että maan eri osat ovat haasteineen ja mahdollisuuksineen erilaisia - niin myös käytettävissä olevat keinot ja ratkaisut.

Yksilön kannalta jatkuvassa oppimisessa kyse on vastaamisesta läpi elämän jatkuvaan tarpeeseen kehittää ja uudistaa omaa osaamista, kun taas yritysten, työnantajien, toimialojen ja alueiden kilpailukyvyyn kannalta kyse on osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisesta, toiminnan kehittämisestä ja kasvun edellytyksistä toimintaympäristön ja osaamistarpeiden muuttuessa mm. teknologisen kehityksen, digitalisaation ja ilmastonmuutoksen kaltaisten muutostekijöiden myötä samalla kun väestörakenteen ikääntyminen asettaa omia haasteitaan työvoiman saatavuudelle.

Kun aluespesifeihin tarpeisiin vastaamaan perustetaan valtakunnan tason organisaatio, kyseessä on pitkälti tuki varsinaiseen alueella tehtävään työhön ja alueellisen koulutustarjonnan suuntaamiseen. Tuen tarjoamisen onnistumisen kannalta on oleellista, miten alueelliset erityispiirteet huomioidaan, miten tieto liikkuu eri aluetasojen ja toimijoiden välillä ja millaista vuoropuhelua nämä käyvät.

Vaikka tukipalvelujakin tarvitaan, keskeinen kysymys osaavan työvoiman saatavuuteen liittyvissä tavoitteissa onnistumiseksi on viime kädessä se, miten koulutustarjontaa konkreettisesti kehitetään. Resursseja tarvitaan käytännön tason työhön: tarpeiden selvittämiseen, yhteistyöhön yritysten, koulutuksenjärjestäjien ja työvoimapalvelujen välillä sekä itse osaamisen kehittämiseen ja koulutustarjontaan. Palvelukeskuksen perustaminen ei saa viedä resursseja em. työstä vaan sen pitää tukea alueella tehtävää työtä ja tuoda sille lisäarvoa.

Huomiot palvelukeskukselle esitetyistä tehtävistä

Osa palvelukeskukselle esitetyistä tehtävistä on luonteeltaan sellaisia, että niitä on luontevaa hoitaa valtakunnallisesti (tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden kehittäminen ja koordinointi), mutta suuri osa tehtävistä on vahvasti aluesidonnaisia (em. tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen toteuttaminen, osaamis- ja työvoimatarpeen ennakointi) tai sitten oleellisia ovat molemmat ulottuvuudet (alueellisten ja muiden yhteistyöverkostojen tuki ja vaikuttavuuden edistäminen).

Koska esimerkiksi Suomessa tehtävä ennakointityö on nykytilanteessa varsin sirpaleista ja perustuu pitkälti eri tahojen toteuttamiin hankkeisiin, tulevaisuutta koskevalla tietotuotannolla, yhteisillä menetelmillä ja esimerkiksi tilastohankinnoilla on saavutettavissa mittakaavaetuja ja tehokkuutta. Valtakunnalliselle koordinaatiolle on siten tarvetta. Kyse on kuitenkin pitkälti ennakointityön tuesta, varsinaisessa ennakointityössä korostuu alueellinen taso. Vaikka kehitystrendit olisivat globaaleja, esimerkiksi yritysten osaamistarpeiden selvittäminen ja niihin vastaaminen koulutusjärjestelmän avulla ovat käytännössä alueella suoritettavia tehtäviä.

Palvelukeskuksella tulee olemaan vahva yhteys alueelliseen työvoimahallintoon (ELY-keskukset ja TE-toimistot) ja myös kuntien tehtäväkenttään ml. työllisyyden edistämisen kuntakokeilu ja siitä saatavien kokemusten pohjalta rakennettava palvelumalli. Vaikka palvelukeskuksen tehtäväkentässä korostuu lyhyt aikaväli ja muut kuin tutkintoon tähtäävät koulutusmuodot, yhteys on olemassa myös keskipitkän ja pitkän aikavälin koulutustarve-ennakointiin ja tästä ennakointityöstä vastaaviin ja aluekehitysviranomaisina toimiviin maakuntaliittoihin ja myös tulevaisuuden monialaisten maakuntien tehtäviin. Esitysluonnoksessa ennakointitehtävän kuvauksen yhteydessä sivulla 14 ei kuitenkaan tunnisteta maakuntaliittojen lakisääteistä roolia koulutustarpeiden ennakoinnissa.

Palvelukeskuksen ennakoitintoiminta olisi muuta ennakoitintyötä täydentävää ja kohdistuisi työikäisen väestön tarpeiden tunnistamiseen. Suomessa olisi tarvetta kuitenkin myös valtakunnallisesti koordinoitulle, laaja-alaiselle osaamistarpeita koskevalle ja koulutustarjontaa palvelevalle ennakoitintyölle, joka kattaisi myös nuorisoikäluokat ja tutkintotavoitteisen koulutustarjonnan suuntaamisen. Yritysten työvoimatarpeiden ja kohtaanto-ongelman ratkaisemisen kannalta ei ole oleellista se, vastaavatko tarpeisiin nuoret vai työikäiset.

Huomiot palvelukeskukselle esitetystä hallintomallista

Palvelukeskus tulee toimimaan Opetushallituksen erillisyyksikkönä. Sen tavoitteena on sovittaa yhteen jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palveluja, joten on luontevaa, että sen ohjauksesta vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö yhdessä. OKM:n ja TEM:n hallinnonalojen välisen yhteistyön tiivistyminen on muutenkin kannatettava asia.

Koska palvelukeskuksen toiminta perustuu pitkälti digitaalisuuteen, se voisi toimia myös verkostomaisesti niin, että sen toiminnot - tai osa niistä - olisivat alueilla esimerkiksi ELY-keskusten yhteydessä. Tämä sopisi hyvin yhteen mm. sen kanssa, että työelämän rooli palvelukeskuksen toiminnan suuntaamisessa on keskeinen. Ratkaisuna voisivat olla aluekoordinaattorit, jotka seuraavat alueellista tilannetta, kokoavat alueverkostoja ja reagoisivat nopeasti esille nousseisiin tarpeisiin esim. koulutusten kautta.

Palvelukeskuksen yhteydessä toimivan valtioneuvoston nimittämän jatkuvan oppimisen ja työllisyyden neuvoston ja sen tueksi mahdollisesti asetettavien jaostojen kokoonpanossa on hyvä huomioida alueellinen ulottuvuus ja edustavuus.

Huomiot palvelukeskukselle esitetyistä koulutus- ja osaamispalveluiden rahoitusmuodoista

Palvelukeskus hankkisi (tai rahoittaisi avustuksillaan) työssä oleville ja työvoiman ulkopuolella oleville työikäisille koulutus- ja osaamispalveluita täydentämään havaitsemiaan aukkoja jo olemassa olevassa koulutustarjonnassa. Vaikka itse palvelukeskus tulee olemaan organisaationa pieni, sillä on koulutuspalvelujen rahoittajana merkittävä ja vastuullinen rooli haettaessa vastauksia osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviin haasteisiin. Jatkuvan oppimisen koulutusten määräraha esimerkiksi vuodelle 2021 on 40 milj. euroa.

Esityksen mukaan oppilaitosten ja korkeakoulujen toteuttaman koulutuksen kustannukset tulisivat katetuiksi toimintaan osoitetuilla palvelukeskuksen hankintatoiminta- tai valtionavustusrahoituksella. Palvelukeskuksen toiminnalla ei myöskään olisi vaikutusta koulutuksenjärjestäjien valtionosuus- tai perusrahoitukseen. Tämä edellyttää sitä, että palvelukeskuksen toiminnan ja koulutusten rahoitus on aidosti lisänä muulle koulutuksen rahoitukselle eikä rahaa koulutukseen jatkossakaan siirretä valtion budjetin muilta momenteilta.

Työikäisen väestön koulutustarpeet korostuvat Pohjois-Karjalan kaltaisissa maakunnissa, joissa työvoima on ikääntynyttä ja työllisten eläköityminen on kasvava haaste ja toisaalta työllisyysaste on matala osin sen takia, että työttömien lisäksi työvoiman ulkopuolella on paljon väestöä. Koulutus- ja osaamispalveluja tulee kohdentaa nämä haasteet huomioiden. Pohjois-Karjalassa työllisyysasteen nostaminen valtakunnalliseen 75 % tavoitteeseen olisi ratkaisu alueen osaavan työvoiman saatavuuden haasteisiin, mutta edellyttää laaja-alaisia toimenpiteitä myös työvoiman ulkopuolella oleva väestö huomioiden. Kuten esityksessä todetaan, maahanmuuttajien osaamistason nosto on tässä tärkeässä roolissa.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Tavoitteet jatkuvan oppimisen digitaalisesta palvelukokonaisuudesta ja kaikkien julkisten koulutuspalvelujen kokoamisesta yhdelle yhteiselle digitaaliselle palvelualustalle ovat kannatettavia.

Esitysluonnoksen sivulla 8 todetaan varsin yksioikoisesti, että ”Työtehtäviä katoaa ja niiden tilalle syntyvissä töissä tarvitaan pääasiassa korkeakoulutasoista osaamista.” Vaikka painopiste työelämässä siirtyy korkeakoulutason osaamisen suuntaan, tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan edelleen myös monipuolista ammatillista koulutusta. Esimerkiksi monissa palveluammateissa tehtävä työ tulee jatkossakin olemaan hyvin käytännönläheistä eikä tehtäviä myöskään pystytä hoitamaan teknologian avulla tai digitaalisesti. Työelämän ja koulutustarpeiden muutokseen on varauduttava, mutta tulee myös varmistaa, että kädentaitoja vaativiin ammatteihin on tarjolla työvoimaa myös tulevaisuudessa.

Vartiainen-Lehikoinen Minna
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto